

مقایسه تأثیر آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری و
برنامه فرزندپروری مثبت بر ابعاد والدگری مؤثر و سازگاری زوجی در مادران
دارای فرزند نوجوان

Comparing the Efficacy of Parenting Education Based on Coping with
Challenges of Parenting and Triple-p (Positive Parenting Program)
on Components of Effective Parenting and Marital Adjustment
in Mothers of Adolescent

<https://dx.doi.org/10.52547/jfr.17.2.243>

D. Hajkhodadadi, Ph.D.

Department of Counseling, University of Isfahan, Isfahan, Iran

O. Etemadi, Ph.D.

Department of Counseling, University of Isfahan, Isfahan, Iran

M. R. Abedi, Ph.D.

Department of Counseling, University of Isfahan, Isfahan, Iran

R. Jazayeri, Ph.D.

Department of Counseling, University of Isfahan, Isfahan, Iran

دکتر داود حاج خدادادی

گروه مشاوره، دانشگاه اصفهان

دکتر عذرا اعتمادی ✉

گروه مشاوره، دانشگاه اصفهان

دکتر محمدرضا عابدی

گروه مشاوره، دانشگاه اصفهان

دکتر رضوان السادات جزایری

گروه مشاوره، دانشگاه اصفهان

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۲۷

دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۰/۳/۲۴

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۶/۴

Abstract

The purpose of this study is to compare the efficacy of parenting education based on coping with challenges of parenting and triple-p on effective parenting compo-

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی مقایسه تأثیر برنامه فرزندپروری مثبت و آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری بر ابعاد والدگری مؤثر و سازگاری زوجی مادران انجام شد.

✉Corresponding author: Department of Counseling, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran
Email: o.etemadi@edu.ui.ac.ir

✉نویسنده مسئول: گروه مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان.

پست الکترونیکی: o.etemadi@edu.ui.ac.ir

-nents and marital adjustment in mothers of adolescents. This study was a semi-experimental study with pre-test, post-test and control groups with a follow-up a month later. The study population consisted of mothers with adolescent in Isfahan 2018. Among them, 24 volunteers were selected through random selection sampling and randomly assigned to experimental and control groups. Experimental groups were treated for 2 hours in 8 sessions. The data were collected using Alabama parenting questionnaire and Dyadic adjustment scale. The results of repeated measurements analysis showed that there was a significant difference in Positive Parenting and poor monitoring. Also between parenting program based on coping with Challenges and control group was significant difference in Positive Parenting, Corporal Punishment and parental attentiveness. No differences were found between two training packages in terms of effective parenting and marital adjustment ($p < 0.05$). Based on the findings, it can be stated that standard training package (Triple-p) and parenting education based on coping with challenges of parenting can each promote some parenting functions, due to the different effectiveness of these two educational methods, it is recommended to use these educational programs to improve the quality of parenting.

Keywords: Effective Parenting, Coping with Challenges of Parenting, Positive Parenting Program, Adolescent, Marital Adjustment.

روش پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون، پس-آزمون و پی‌گیری یک‌ماهه با گروه گواه بود. جامعه آماری، مادران دارای فرزند نوجوان شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بودند.

از افرادی که در فراخوان شرکت کردند ۲۴ آزمودنی با روش تصادفی انتخاب و در گروه‌ها گمارش شدند. مداخلات به صورت هشت جلسه دو ساعته انجام شد. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه‌های والدگری آلاباما و سازگاری زوجی اسپانیر (۱۹۷۶) گردآوری شدند. برای تحلیل داده‌ها از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. نتایج نشان داد میان برنامه فرزندپروری مثبت و گروه گواه در والدگری مثبت و نظارت ضعیف تفاوت معنی‌داری وجود دارد، همچنین بین گروه والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌ها و گروه گواه از نظر والدگری مثبت، تنبیه بدنی و اطلاع، تفاوت معنی‌داری دیده شد.

هر چند تفاوتی میان تأثیر دو روش آموزشی بر ابعاد والدگری مؤثر و سازگاری زوجی یافت نشد ($P < 0.05$). بر پایه یافته‌ها می‌توان گفت برنامه فرزندپروری مثبت و آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری، هر کدام می‌توانند برخی کارکردهای والدگری را ارتقا دهند. در واقع می‌توان نتیجه گرفت هیچ کدام از روش‌های آموزش فرزندپروری به‌تنهایی جامعیت نداشته‌اند و لذا با توجه به اثربخشی متفاوت دو روش آموزشی، توصیه می‌شود برای ارتقای کیفیت فرزندپروری و به منظور تأثیر بیشتر، ترکیبی از برنامه‌های آموزشی استفاده شود.

کلیدواژه‌ها: والدگری مؤثر، والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌ها، برنامه فرزندپروری مثبت، نوجوان، سازگاری زوجی.

مقدمه

خانواده به‌عنوان یک واحد اجتماعی عاطفی، کانون رشد و شفابخشی و تحول و یا بروز آسیب‌هایی است که می‌تواند بسترساز شکوفایی یا فروپاشی فرد و روابط اعضای خانواده خود باشد. از سوی دیگر، خانواده

شالوده‌ای اساسی در ساختار اجتماعی جوامع است که سلامت یا آسیب آن قوام یا اضمحلال جامعه را در پی دارد (گلدنبرگ و گلدنبرگ^۱، ۲۰۰۸). در خانواده‌هایی که فرزندان به نوجوانی می‌رسند، ارتباط بین فرد و اعضای خانواده از مهم‌ترین عوامل مؤثر در اجتماعی شدن نوجوانان به شمار می‌رود و شیوه درک آنها از دنیای اطراف خود و چگونگی واکنش به آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد (والنیوس، ریمپلا، پونامکی و همکاران^۲، ۲۰۰۹). نوجوانی ویژگی‌های خاص خود را دارد. نوجوانان برای خودمختاری تلاش می‌کنند و دیدگاهشان نسبت به اقتدار والدین (در مقایسه با کودکی) تغییر می‌کند (پرز، کامسیل و مارتیز^۳، ۲۰۱۶). در طول نوجوانی فرد تمایل دارد به فردیت خود توجه کند. او همچنین چرخشی قابل توجه به سوی همسالان پیدا می‌کند (کیو، فولیگنی، گالوان و همکاران^۴، ۲۰۱۵).

این تغییرات نسبت به کودکی و ورود نوجوان به یک دنیای جدید، مخاطراتی برای خانواده و البته برای خود نوجوان به همراه دارد. نگران بودن، حس اجتناب‌ناپذیری در ایفای نقش والدی است. بیش از نیمی از والدین نگران رشد و توسعه روان‌شناختی فرزند خود هستند و اعتقاد دارند باید در این مورد با فردی خارج از خانواده مشورت کنند و در این زمینه راهنمایی بگیرند. بیشترین نگرانی‌ها در خانواده‌های اقلیت مذهبی، کم درآمد و خانواده‌های دارای نوجوان دیده می‌شود (فن‌موریک، کران، پلسب و همکاران^۵، ۲۰۱۶). ایجاد اصطکاک بین والدین و نوجوانان از نظر مراحل رشدی تا حدی طبیعی است (پرز و همکاران، ۲۰۱۶). اما اگر این اختلافات الگوهای تعارض را تقویت کند و باعث کاهش همبستگی خانواده شود، نیاز به بررسی جدی دارد (اوهانسیان^۶، ۲۰۱۲). یکی از دغدغه‌های خانواده‌ها و نیز متخصصین دشواری‌ها رابطه با نوجوان است. شواهد و یافته‌ها نشان داده‌اند که والدین و نوجوانان معمولاً درباره‌ی وجود یا نبود تعارض خانوادگی (پرز و همکاران، ۲۰۱۶)، اعتقاد درباره‌ی اقتدار والدین (روت و اسمتانا^۷، ۲۰۱۶) و نظارت والدین (کیجسرسز، برانچ، فندرواک و همکاران^۸، ۲۰۱۰) اختلاف نظر دارند. آنچه مشخصه‌ی والدین امروزی است احساس درماندگی ناشی از نداشتن دانش و مهارت روبه‌رو شدن با فرزندان است که برخلاف گذشته دنیای پیچیده و ناشناخته‌ای دارند (صابری، بهرامپور، قمرانی و همکاران^۹، ۱۳۹۳).

یکی از مسائلی که با آموزش مهارت والدگری در ارتباط است عملکرد مؤثری است که فرایند والدگری می‌تواند از خود بروز دهد. والدگری مؤثر^{۱۰} به معنی این است که چقدر سیستم والدگری در تربیت فرزندان دارای سلامت روانی رفتاری موفق بوده است. والدگری مؤثر از نظر دلماس و رپ -پاگلیسی^{۱۱} (۲۰۰۵)، شامل مؤلفه‌هایی نظیر رابطه‌ی محبت‌آمیز با فرزندان، سطح مطلوب گرمی و پذیرش و سطح پایین انتقاد، استرس و پرخشگری کم خانواده، سطح بالای نظارت و کنترل، رابطه‌ی مثبت و حمایتی والد - فرزند و حضور همسر حمایتگر است. و والدگری غیرمؤثر شامل خشونت خانگی و بدرفتاری با فرزندان، درگیری والدین، والدگری سخت‌گیرانه و همچنین تماس اجتماعی و شبکه حمایت اجتماعی ضعیف است. بسیاری از تحقیقات نشان می‌دهند که عوامل خطرزای خانوادگی مثل والدگری ناکارآمد والدین، پیش‌بینی‌کننده‌های نیرومندی برای افزایش و ماندگاری مشکلات عاطفی و رفتاری در کودکان و نوجوانان هستند (سندرز، مارکی دادز و ترنر^{۱۲}، ۲۰۰۳).

می‌توان گفت چالش‌ها و مسائل نگران‌کننده والدگری علاوه بر تأثیراتی که بر فضای خانواده و نقش والدی می‌گذارد، ممکن است مسائل و متغیرهای زوجی را تحت‌الشعاع قرار دهد. سازگاری زوجی، یکی از

متغیرهایی است که تأثیر و تأثر آن نسبت به چالش‌های والدگری نیاز به بررسی دارد. سازگاری زوجی^{۱۳} شامل توافق زوج در مورد سبک‌های ارتباطی، ابراز هیجانات، روابط جنسی، اوقات فراغت و تقسیم وظایف در خانه است (لطفی‌کاشانی و وزیری^{۱۴}، ۲۰۱۱). سازگاری از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده عملکرد بهینه خانواده‌ها به شمار می‌رود (حیرت، فاتحی زاده، اعتمادی و همکاران^{۱۵}، ۱۳۹۳). سازگاری زوج‌های دارای فرزند، خواه‌ناخواه تحت تأثیر حضور فرزند و تعامل با او خواهد بود. پذیرش نقش والدی مستلزم ایجاد مناسبات جدید در ارتباط با همسر است. پژوهش‌ها نشان داده است با کمک آموزش، چند مورد از جمله افسردگی، اضطراب و استرس و تعارضات والدین در مورد تربیت کودک کاهش یافته و سازگاری زناشویی افزایش یافته است (سندرز، ۲۰۰۵).

بحث و پژوهش در والدگری حوزه‌ای است که توجه پژوهش‌ها را از دهه ۱۹۷۰ به بعد به سمت خود معطوف کرده است و از آن زمان رویکردهای بسیاری برای پیشگیری و حل مشکلات والد - فرزند و خانواده با تمرکز بر درمان و پی‌گیری مطرح شده‌اند. امروزه برخی برنامه‌های فرزندپروری به عنوان «برنامه استاندارد» معرفی می‌شوند (سازمان ملل متحد^{۱۶}، ۲۰۰۹؛ سازمان جهانی بهداشت^{۱۷}، ۲۰۰۹). برنامه‌هایی از جمله «برنامه سال‌های باورنکردنی»^{۱۸} (وبستر - استراتون^{۱۹}، ۱۹۹۸)، آموزش مدیریت والدین^{۲۰} (فورگاج، پاترسون^{۲۱}، ۲۰۱۰)، درمان رابطه والد- فرزند (فرناندز و آی برگ^{۲۲}، ۲۰۰۹) و برنامه فرزندپروری مثبت^{۲۳} (سندرز، کیربی، تلگن و دی^{۲۴}، ۲۰۱۴) که تقریباً همگی یک مبنای نظری دارند که نظریه یادگیری اجتماعی^{۲۵} نامیده می‌شود.

بیشتر این رویکردهای استاندارد مربوط به گروه سنی پیش از دبستان و اغلب نیز روی اختلال سلوک و در مورد جمعیت محدودی از کودکان اجرا شده است. بنابراین سندرز، مارکی‌داز، فایرمن و همکاران^{۲۶} تصمیم گرفتند برای گسترش جامعه هدف و دربرگیری سایر مشکلات رفتاری، برنامه فرزندپروری مثبت را توسعه دهند. این برنامه آموزشی پنج سطح دارد که از تولد تا ۱۶ سالگی را پوشش می‌دهد. سطح اول راهبرد استفاده از رسانه و ارتباطات برای آموزش فرزندپروری مثبت است (مثل تلویزیون، رادیو و رسانه‌های برخط یا مکتوب)؛ سطح دوم شامل مداخلات کوتاه که بین یک تا سه جلسه است (مثل تلفنی یا حضوری یا سمینار گروهی)؛ سطح سوم مداخلات عمیق به طوری که شامل سه یا چهار جلسه تلفنی و یا حضوری به شکل فردی یا مجموعه‌ای از جلسات بحث گروهی دو ساعته است؛ سطح چهارم شامل ۸ تا ۱۰ جلسه است که به صورت فردی، گروهی (برخط یا کارگاهی) اجرا می‌شود؛ سطح ۵ شامل مداخلات پیشرفته برای افرادی است که مشکلات رفتاری بیشتری دارند (سندرز، ۲۰۱۲).

در بررسی پیشینه پژوهشی مشخص شد برنامه فرزندپروری مثبت در بهبود حس کفایت و خودباوری والدین (اسپیجکرز، جانسن، مییر و همکاران^{۲۷}، ۲۰۱۰)، خودکارآمدی والدینی (عاشوری، افروز، ارجمندنی و همکاران^{۲۸}، ۱۳۹۴؛ رحیمی^{۲۹}، ۱۳۹۷)، ارتقای سلامت روان و کاهش استرس والدین (صابری و همکاران، ۱۳۹۳)، بهبود والدگری و عملکرد خانواده (یوسف، گونکا و آینور^{۳۰}، ۲۰۱۸) بهبود بهزیستی روان‌شناختی (ویتکوسکی^{۳۱} و همکاران، ۲۰۱۵)، سازگاری والدینی و خانوادگی (براون، ویتنگهام، بوید و همکاران^{۳۲}، ۲۰۱۵؛ فوجی‌وارا، کاتو^{۳۳} و ساندرز، ۲۰۱۴)، سلامت عمومی مادران (غضنفری، حسینی، مرادیانی و همکاران^{۳۴}،

۱۳۹۵)، کاهش تنیدگی مادران (علی‌اکبری، کاکوجویاری، محتشم و همکاران^{۳۵}، ۱۳۹۳) نقش مؤثری داشته است.

برنامه فرزندپروری مثبت به‌عنوان برنامه‌ای استاندارد و دارای پیشینه پژوهشی مناسب در بستر فرهنگی اجتماعی خاص خود شکل گرفته است. این برنامه هم مانند سایر برنامه‌های آموزش فرزندپروری که ذکر شدند، مدعی است برنامه استاندارد و جهان شمول است اما باید توجه داشت هیچ رویکرد و نظریه‌ای در خلأ شکل نگرفته است و عوامل فرهنگی جامعه مبدأ در آن دخیل بوده است. در جهانی بودن این برنامه‌های استاندارد اختلاف نظر وجود دارد (گوستاوسن^{۳۶}، ۲۰۱۹؛ فورلانگ و گیلوی^{۳۷}، ۲۰۱۵) و بسیاری معتقدند این برنامه‌ها جامعیت لازم را ندارند (گوستاوسن، ۲۰۱۹). برخی نیز باورمندند که این برنامه‌ها که استاندارد تلقی می‌شوند، باید به لحاظ فرهنگی سازگار شوند (موراسکا و سلطان^{۳۸}، ۲۰۱۶). با عنایت به موارد ذکرشده، به نظر می‌رسد مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی در نوع و کیفیت و شدت چالش‌ها و دغدغه‌های والدگری خانواده‌ها نقش کلیدی دارند، بنابراین در حوزه‌ی یک رویکرد درمانی - آموزشی مبتنی بر فرهنگ پژوهشی مورد نیاز است که در آن مسائل جامعه ایرانی مورد توجه قرار بگیرد و از بطن جامعه و مؤلفه‌های فرهنگی خاص آن برآید. با بررسی پیشینه پژوهشی می‌توان گفت گرچه برنامه‌های استاندارد فرزندپروری به طور عام و برنامه فرزندپروری مثبت به طور خاص، از مبانی نظری محکم همچون نظریه یادگیری اجتماعی منشعب شده‌اند، باز هم نمی‌توان گفت همه مسائل و چالش‌های والدگری در خانواده ایرانی را دربر می‌گیرند و اثربخشی مناسبی بر ارتقای فرزندپروری دارند. از این رو نیاز است که این موضوع مورد مطالعه قرار گیرد.

به نظر می‌رسد بسیاری از چالش‌های پیش‌روی خانواده‌های ایرانی دارای نوجوان در مسیر والدگری با فرهنگ و ارزش‌های جامعه ایرانی مرتبط هستند و حتی برخی از این چالش‌ها خاص جامعه ایرانی هستند و در خارج از این فرهنگ ممکن است طبیعی تلقی شود. به همین دلیل آموزش خانواده و والدگری باید مبتنی بر شناخت عمیق این چالش‌ها باشد. فرزندپروری موضوعی است که مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی تأثیرات بسیار زیادی بر آن دارد و باید بر بستر فرهنگی جامعه نیز بررسی شود. همچنین است اثر دوره‌های رشدی فرزند بر چالش‌ها و مشکلات فرزندپروری، که این موضوع هم خود تحت تأثیر مسائل فرهنگی است. در نتیجه در خصوص پژوهش مبتنی بر شناخت عمیق این چالش‌ها و استفاده از بسته‌های بومی خلأ وجود دارد.

بدین منظور نگارندگان یک پژوهش کیفی در خصوص کشف چالش‌های والدگری در خانواده‌های دارای نوجوان، به روش داده بنیاد صورت دادند (حاج خدادادی، اعتمادی، عابدی و همکاران^{۳۹}، ۲۰۲۰) که مقوله‌های نهایی استخراج شده از آن، زیربنای بسته آموزشی استفاده شده در پژوهش حاضر قلمداد می‌شود. با این مقدمه، هدف پژوهش حاضر بررسی و مقایسه اثربخشی آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری و برنامه فرزندپروری مثبت بر ابعاد والدگری مؤثر (شامل: والدگری مثبت، تنبیه بدنی، مشارکت پدر، اطلاع، اقتدار و نظارت ضعیف) و سازگاری زوجی مادران دارای فرزند نوجوان است تا ضمن بررسی اثربخشی هر کدام از این روش‌های آموزش فرزندپروری، به این سؤال پاسخ داده شود که کدام یک از آنها می‌توانند نقش مؤثرتری بر متغیرهای وابسته پژوهش ایفا کنند؟

فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از:

۱. آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری، بر ابعاد والدگری مؤثر و سازگاری زوجی مادران دارای نوجوان در مراحل پس‌آزمون و پی‌گیری مؤثر است.
۲. برنامه فرزندپروری مثبت بر ابعاد والدگری مؤثر و سازگاری زوجی مادران دارای نوجوان در مراحل پس‌آزمون و پی‌گیری مؤثر است
۳. بین تأثیر آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری و برنامه فرزندپروری مثبت در مراحل پس‌آزمون و پی‌گیری تفاوت معنادار وجود دارد.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

این پژوهش از نظر روش از نوع تحقیقات نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون و گروه کنترل با پی‌گیری یک ماهه بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه مادران دارای نوجوان پسر در شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ تشکیل می‌دادند. از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد، به این صورت که از طریق فراخوان در مدارس نواحی شهر اصفهان و اعلام آمادگی افراد برای شرکت در پژوهش اقدام شد. سپس از میان افرادی که اعلام علاقه‌مندی کرده بودند، ۲۴ نفر انتخاب شدند و در دو گروه آزمایشی و یک گروه گواه به صورت گمارش تصادفی قرار گرفتند. ملاک‌های ورود شامل عدم وقوع طلاق، در قید حیات بودن پدر و نیز علاقه و رضایت برای شرکت در جلسات بود و ملاک‌های خروج غیبت بیش از دو جلسه در مشاوره گروهی بود. افراد در گروه‌های آزمایش به مدت هشت جلسه دو ساعته مداخله درمانی - آموزشی دریافت کردند و گروه گواه در لیست انتظار ماندند.

ابزار پژوهش

پرسش‌نامه والدگری آلاباما^{۴۱}: فرایک^{۴۱} (۱۹۹۱) با طرح پیچیدگی و مقرون به صرفه نبودن روش مشاهده تعامل والدین و کودک و همچنین نبود کفایت لازم در مقیاس‌های خودگزارشی کودکان از رفتار والدین، به دلیل محدودیت در نمونه ارزیابی، پرسش‌نامه والدگری آلاباما طراحی کرد و ساخت. این پرسش‌نامه یک ابزار خودگزارشی است و البته نسخه کوتاه شده آن هم که ۴۲ عبارت دارد، موجود است که الگار^{۴۲} و همکاران (۲۰۰۶) آن را تهیه کرده‌اند (بهرامی^{۴۳}، ۱۳۹۵). پرسش‌نامه والدگری آلاباما، فرم کودک و نوجوان در نسخه حاضر، شامل ۵۱ سؤال لیکرت از ۱= هرگز تا ۵= همیشه، نمره‌گذاری می‌شود. محتوای این پرسش‌نامه در قالب پنج عامل مشارکت والدین، والدگری مثبت، ضعف در نظارت و راهنمایی، بی‌ثباتی در قواعد رفتاری و تنبیه بدنی خلاصه می‌شود، البته در ادامه ابعادی نظیر اطلاع، اقتدار و مشارکت پدر بدان افزوده شد. ضریب بازآزمایی برای نمره کل و عوامل شش‌گانه موجود در پرسش‌نامه والدگری نیز نشانگر اعتبار خوب این پرسش‌نامه است. دامنه ضریب پایایی از ۰/۷۵ تا ۰/۸۶ است که در مقایسه با مطالعه مارتینز و گارسیا^{۴۴} (۲۰۰۷) و فرایک (۱۹۹۱) دامنه قابل ملاحظه‌ای است (سامانی^{۴۵}، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر پایایی مقیاس به شیوه آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های والدگری - که عبارت‌اند از والدگری مثبت،

تنبیه بدنی، مشارکت پدر، اطلاع، اقتدار و نظارت ضعیف - به ترتیب ۰/۸۸، ۰/۸۶، ۰/۹۱، ۰/۷۱، ۰/۷۸ و ۰/۷ به دست آمد.

پرسش‌نامه سازگاری زوجی^{۴۶}: مقیاس سازگاری زوجی اسپانیر^{۴۷} (۱۹۷۶) ابزاری است که به صورت گسترده در پژوهش‌های مرتبط با زوج‌ها استفاده می‌شود. این مقیاس ۳۲ سؤال دارد و برای ارزیابی کیفیت رابطه زناشویی از نظر زن و شوهر یا زوجی که با یکدیگر زندگی می‌کنند به کار می‌رود و با محاسبه نمره کل، می‌توان سازگاری کلی در یک رابطه صمیمانه را ارزیابی کرد. تحلیل عاملی نشان می‌دهد که این مقیاس چهار بعد سازگاری، پیوستگی، توافق و ابراز محبت را می‌سنجد. مقیاس سازگاری زوجی سه نوع متفاوت رتبه‌بندی به دست می‌دهد. دامنه نمره کل بین صفر تا ۱۵۱ قرار دارد و نمرات بیشتر نشان‌دهنده سازگاری بهتر است. روایی این مقیاس ابتدا با روش روایی محتوا بررسی شده است. این مقیاس از روایی هم‌زمان نیز برخوردار است (ثنایی، علاق‌بند، فلاحتی و همکاران^{۴۸}، ۱۳۸۷). آلفای کرونباخ نمره کل مقیاس سازگاری زوجی (۰/۹۶) بیانگر همسانی درونی قابل توجه این مقیاس است. همسانی درونی ابعاد سازگاری، پیوستگی، توافق و ابراز محبت به ترتیب ۰/۹۴، ۰/۸۱، ۰/۹۰ و ۰/۷۳ گزارش شده است (ثنایی و همکاران، ۱۳۸۷). در پژوهش حاضر نیز آلفای کرونباخ برای مقیاس کلی ۰/۹۳ به دست آمد.

روش اجرا

پس از انتخاب گروه نمونه و تشکیل گروه‌های آزمایش و گواه، ابتدا راهنمایی‌های لازم در ارتباط با روند برگزاری جلسات در اختیار گروه‌های آزمایش قرار داده شد و از آنها درخواست شد در جلسات حضور فعال داشته باشند، سپس در گروه‌ها به اجرای پیش‌آزمون پرداخته شد. جلسات مداخله‌ای از اردیبهشت ۹۸ آغاز شد. مداخلات آموزشی را دانشجوی دکتری مشاوره خانواده روی هر دو گروه اجرا کرد. بديهی است که گروه گواه نیز مداخله‌ای دریافت نکرد. پرسش‌نامه‌های مربوط به پیش‌آزمون را ابتدا سه گروه پاسخ دادند. پرسش‌نامه والدگری را نوجوانان و پرسش‌نامه سازگاری زوجی را مادران تکمیل کردند. پس از اتمام جلسات مداخله، پرسش‌نامه‌ها به طور مجدد در سه گروه اجرا شدند. در نهایت یک ماه بعد از اجرای پس‌آزمون در مرحله پی‌گیری مجدداً پرسش‌نامه‌ها روی سه گروه اجرا شدند. محتوای جلسات مربوط به آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری به شرح زیر است:

خلاصه جلسات آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری

(حاج خدادادی و همکاران، ۱۳۹۹)

جلسه	محتوا
اول	معرفه، بیان هدف، آشنایی با قوانین جلسات، آشنایی با اعضای گروه و ایجاد رابطه، بیان ضرورت آموزش فرزندپروری، نیازهای والدین در عصر حاضر.
دوم	نوجوانی (دوره نوجوانی و ویژگی‌های آن). ایجاد رابطه با یک نوجوان. نوجوانی و هیجانات. استقلال‌طلبی نوجوان. برخورد با چانه‌زنی. جستجوی هویت. تمرین گوش کردن فعال)

ادامه جدول خلاصه جلسات آموزش...

سوم	نوجوان و نگرش‌ها نسبت به نوجوانی (نگرش‌هایی نظیر قضاوت، مقایسه‌ها و تخریب مورد نقد قرار می‌گیرد. بحث درباره کمال‌گرایی منفی و انتظار عملکردی بالا از نوجوان)
چهارم	نوجوانی و تجارب جدید (تجربه‌های تازه برای نوجوان. همچنین تجربه‌های نوی والدین. پذیرش نوجوان و نزدیک شدن به دنیای او. شناخت علایق و سرگرمی‌های او. انعطاف و پذیرش والدین نسبت به تغییر. نگرستن از چشم‌های او - برخی مسائل برای بزرگسال عادی اما برای نوجوان متفاوت است)
پنجم	نوجوان و والدین دغدغه‌مند (تفاوت دغدغه‌مندی و اضطراب والدینی. چگونگی مدیریت نگرانی‌های والدین از جامعه، رسانه و آسیب‌های اجتماعی. فاجعه‌سازی و تعمیم افراطی والدین)
ششم	نوجوان، یک اندیشه مستقل (ایجاد حق انتخاب برای فرزند. حق مشارکت. ایده‌پردازی. ایجاد فرصتی برای تصمیم‌گیری در عین مراقبت از ایجاد نشدن خودمحوری).
هفتم	نوجوان، یک منتقد (انتقاد نوجوان از سبک زندگی والدین. نحوه برخورد با انتقادهای نوجوان. نوجوان انتخاب‌ها، اولویت‌های زندگی و حتی گفتار و رفتار والدین را نقد می‌کند).
هشتم	نوجوان و مادر مهربان مقتدر (سبک‌های فرزندپروری. خودآگاهی والدین و افزایش تاب‌آوری والدین. توانایی مقاومت در برابر خواسته‌های ناروا توأم با حفظ روابط عاطفی و مهرورزی. پرهیز از تحریم طولانی نوجوان و...)

برنامه فرزندپروری مثبت از پروتکل مبتنی بر پژوهش (سندرز و همکاران، ۲۰۰۳)

جلسه	محتوا
اول	معارفه، بیان هدف، آشنایی با قوانین جلسات. آشنایی با اعضای گروه و ایجاد رابطه.
دوم	شیوه‌های افزایش رفتارهای مطلوب (۱): لزوم تعامل مثبت - بیان منطق تعامل مثبت با فرزند - اجزای اساسی تعامل مثبت - صرف مدت زمان خاص و پرمحتوا با فرزند - نشان دادن عواطف.
سوم	شیوه‌های افزایش رفتارهای مطلوب (۲) یعنی تشویق و تقویت رفتار مطلوب: انواع تقویت‌کننده‌ها، توجه مثبت (کلامی و غیرکلامی)، امتیاز دادن و فعالیت‌های سرگرم‌کننده، لزوم تقویت رفتارهای مثبت نوجوان - انواع روش‌های تقویت (تقویت توصیفی - تقویت امتیازی - تقویت القایی)
چهارم	شیوه‌های افزایش رفتارهای مطلوب (۳) و استفاده از آموزش اتفاقی (در ارتباط با چه رفتارهایی است، اصول استفاده از این روش) - ارائه مثال‌های بیشتر - تمرین تکنیک در گروه‌های کوچک، بحث و بازخورد - استفاده از روش الگوسازی.
پنجم	شیوه‌های افزایش رفتارهای مطلوب (۴): آموزش روش «بپرس، بگو و انجام بده» - گفت‌وگو درباره روش - استفاده از جداول رفتاری.
ششم	شیوه‌های جلوگیری از رفتارهای نامطلوب (۱): ایجاد مقررات واضح و بدون ابهام در خانه - اصول اساسی در ایجاد مقررات - برخورد با زیرپا گذاشتن مقررات.
هفتم	شیوه‌های جلوگیری از رفتارهای نامطلوب (۲): بحث هدایت‌شده - آموزش مراحل بحث هدایت‌شده.
هشتم	شیوه‌های جلوگیری از رفتارهای نامطلوب (۳): استفاده از روش زمان سکوت - بیان منطق تکنیک - مراحل اجرای تکنیک - استفاده از روش محروم کردن موقت - بیان منطق تکنیک - تفاوت روش محروم کردن موقت با روش زمان سکوت - مراحل و نحوه به‌کارگیری تکنیک. جمع‌بندی.

تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از آزمون‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و استنباطی (تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر) توسط نسخه ۲۰ نرم‌افزار آماری SPSS انجام گرفت.

یافته‌ها

تحلیل داده‌های جمعیت‌شناختی نشان داد که میانگین سن در گروه‌های مداخله فرزندپروری مثبت و والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری و نیز گروه گواه به ترتیب عبارت‌اند از ۴۳/۸۷، ۴۴ و ۴۳/۳۷. همچنین بیشترین فراوانی تحصیلات در هر سه گروه دیپلم بود.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش برحسب عضویت گروهی و مراحل ارزیابی

مرحله	متغیر	برنامه فرزندپروری مثبت		مواجهه با چالش‌ها		گواه
		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	
پیش‌آزمون	والدگری مثبت	۴۸/۸۷	۵/۶۱	۵۰/۸۷	۱۰/۳۴	۸/۱۸
	تنبیه بدنی	۲۰/۳۷	۴/۶۸	۱۹/۷۵	۵/۰۹	۲۰/۲۵
	مشارکت پدر	۱۵	۲/۷۲	۱۸/۶۲	۴/۵۶	۴/۵۶
	اطلاع	۶/۶۳	۱/۹۹	۷/۵	۳/۴۲	۷/۸۷
	اقتدار	۸/۳۷	۳/۱۱	۹	۲	۹/۶۲
	نظارت ضعیف	۸/۲۵	۳/۷۳	۹/۲۵	۲/۷۶	۹/۸۷
	سازگاری زوجی	۱۴۷/۷۵	۱۳/۳۸	۱۳۲	۳۳/۱۳	۱۳۳/۷۵
پس‌آزمون	والدگری مثبت	۶۶	۷/۳	۶۶/۲۵	۵/۴۴	۹/۶۶
	تنبیه بدنی	۱۵	۱/۶۹	۱۵/۵	۲/۶۷	۴/۲
	مشارکت پدر	۲۱/۱۲	۳/۹	۱۲/۲۵	۳/۲۸	۱۵/۳۷
	اطلاع	۱۱/۲۵	۱/۲۸	۱۱/۳۷	۱/۷۶	۸
	اقتدار	۱۱/۱۲	۲/۰۳	۱۲	۲/۰۷	۱۰/۷۵
	نظارت ضعیف	۶/۵	۱/۱۹	۷/۶۲	۱/۵	۱۰/۷۵
	سازگاری زوجی	۱۵۷/۸۷	۱۰/۱۰	۱۶۰	۲۶/۰۳	۱۳۳/۸۷
پی‌گیری	والدگری مثبت	۶۴/۶۲	۸/۸۱	۶۳/۶۲	۷/۰۸	۸/۲۹
	تنبیه بدنی	۱۴/۷۵	۱/۹	۱۵	۲/۳۲	۲۱/۱۲
	مشارکت پدر	۲۰	۴/۳۷	۲۱/۳۷	۲/۹۷	۱۴/۶۲
	اطلاع	۱۰/۶۲	۱/۱۸	۱۱/۱۲	۲/۰۳	۷/۷۵
	اقتدار	۱۱/۳۷	۱/۰۴	۱۱/۶۲	۲/۱۹	۱۰/۳۷
	نظارت ضعیف	۰/۱۲	۰/۹۹	۷/۶۲	۱/۵۹	۱۰/۳۷
	سازگاری زوجی	۱۵۸/۶۲	۸/۷۹	۱۵۳/۱۲	۲۵/۱۴	۱۳۶/۷۵

شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در گروه‌های آزمایش و گواه در جدول ۱ ارائه شده است. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر، مرحله پی‌گیری اعمال شده است، بررسی فرضیه‌های پژوهش با استفاده از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر صورت گرفت. پیش از اینکه آزمون آماری تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر به کارگیری شود، پیش فرض‌های استفاده از آن را آزمون‌های لوین و ماچلی بررسی کردند که نتایج آن در جدول‌های ۲ و ۳ آمده است.

جدول ۲: نتایج آزمون لوین برای بررسی پیش‌فرض همگونی واریانس‌ها

متغیرها	مراحل	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معنی‌داری
والدگری مثبت	پیش‌آزمون	۱/۷۲۱	۲	۲۱	۰/۲۰۳
	پس‌آزمون	۱/۰۰۵	۲	۲۱	۰/۳۸۳
	پی‌گیری	۰/۱۴۵	۲	۲۱	۰/۸۶۶

ادامه جدول ۲

۰/۳۹۳	۲۱	۲	۰/۹۷۷	پیش‌آزمون	تنبیه بدنی
۰/۱۰۲	۲۱	۲	۲/۵۵۴	پس‌آزمون	
۰/۱۸۱	۲۱	۲	۱/۸۵۵	پی‌گیری	
۰/۴۴۰	۲۱	۲	۰/۸۵۳	پیش‌آزمون	مشارکت پدر
۰/۴۶۲	۲۱	۲	۱/۸۰۱	پس‌آزمون	
۰/۴۹۸	۲۱	۲	۰/۷۲۰	پی‌گیری	
۰/۱۲۶	۲۱	۲	۲/۲۹۲	پیش‌آزمون	اطلاع
۰/۶۸۶	۲۱	۲	۰/۳۸۴	پس‌آزمون	
۰/۳۹۶	۲۱	۲	۰/۹۶۹	پی‌گیری	
۰/۷۴۱	۲۱	۲	۰/۳۰۴	پیش‌آزمون	اقتدار
۰/۳۵۸	۲۱	۲	۱/۰۸۰	پس‌آزمون	
۰/۱۲۶	۲۱	۲	۲/۲۸۷	پی‌گیری	
۰/۲۰۳	۲۱	۲	۱/۷۲۲	پیش‌آزمون	نظارت ضعیف
۰/۲۹۲	۲۱	۲	۱/۳۰۷	پس‌آزمون	
۰/۰۵۷	۲۱	۲	۳/۲۸۸	پی‌گیری	
۰/۰۶۹	۲۱	۲	۳/۰۵۴	پیش‌آزمون	سازگاری زوجی
۰/۱۹۹	۲۱	۲	۱/۷۴۶	پس‌آزمون	
۰/۱۱۲	۲۱	۲	۲/۴۲۹	پی‌گیری	

جدول ۲ نتایج آزمون لوین جهت بررسی همسانی واریانس متغیرهای پژوهش در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پی‌گیری را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده برای سایر متغیرها بیش از ۰/۰۵ بود، فرض صفر برای همسانی واریانس‌ها تأیید شد.

جدول ۳: نتایج آزمون ماچلی برای بررسی پیش‌فرض همگونی کوواریانس‌ها

متغیرها	Mauchly's w	خی دو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
والدگری مثبت	۰/۶۷۴	۷/۹۰	۲	۰/۰۱۹
تنبیه بدنی	۰/۱۶۲	۳۶/۳۴	۲	۰/۰۰۰
مشارکت پدر	۰/۲۷۱	۲۶/۱۳	۲	۰/۰۰۰
اطلاع	۰/۳۵۲	۳۰/۹۰	۲	۰/۰۰۰
اقتدار	۰/۴۱۷	۱۷/۴۹	۲	۰/۰۰۰
نظارت ضعیف	۰/۴۸۶	۱۴/۴۸	۲	۰/۰۰۱
سازگاری زوجی	۰/۵۳۱	۱۲/۶۴	۲	۰/۰۰۲

در جدول شماره ۳ سطح معنی‌داری آزمون کرویت ماچلی به‌دست‌آمده برای والدگری مثبت، تنبیه بدنی، مشارکت پدر، اطلاع، اقتدار، نظارت ضعیف و سازگاری زوجی کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین پیش‌فرض ماچلی در همه متغیرهای پژوهش رعایت نشده است، به همین دلیل از آزمون محافظه‌کارانه گرین‌هاوس - کایزر^{۴۹} در تحلیل متغیرها استفاده شد.

متغیر	عامل	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	F	سطح معنی‌داری	اندازه اثر	توان آزمون
والدگری مثبت	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۹۹۵/۵۲	۱/۵۰	۱۳۳۳/۴۱	۵۶/۶۶	۰/۰۰۰	۰/۷۳	۱
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۵۷۷/۵۵	۳/۰۱۶	۱۹۱/۵۱	۸/۲	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۰/۹۸
	خطا	۷۳۹/۵۸	۳۱/۶۶	۲۳/۳۵				
تنبیه بدنی	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۳۷/۶۹	۱/۰۸	۱۲۶/۵	۱۶/۲۶	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۰/۹۷
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۱۴۵/۱۳	۲/۱۷	۶۶/۶۷	۸/۵۷	۰/۰۰۱	۰/۴۴	۰/۹۵
	خطا	۱۷۷/۸۳	۲۲/۸۵	۷/۷۸				
مشارکت پدر	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۶۵/۷۷	۱/۱۵	۱۴۳/۳۳	۲۶/۴۴	۰/۰۰۰	۰/۵۵	۰/۹۹
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۶۴/۵۵	۲/۳۱	۲۷/۹	۵/۱۴	۰/۰۱۱	۰/۳۲	۰/۸۱
	خطا	۱۳۱/۶۶	۲۴/۲۸	۵/۴۲				
اطلاع	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۱۷/۲۵	۱/۳۱	۸۹۶/۶۳	۴۲/۶۳	۰/۰۰۰	۰/۶۷	۱
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۵۹	۲/۴۲	۲۴/۳۱	۱۰/۷۲	۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۹۹
	خطا	۵۷/۷۵	۲۵/۴۷	۲/۲۶				
اقتدار	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۷۸/۳۶	۱/۳۶	۶۲۰/۲۳	۳۶/۰۳	۰/۰۰۰	۰/۶۳	۱
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۱۳/۹۷	۲/۵۲	۵/۵۳	۳/۲۱	۰/۰۴۶	۰/۲۳	۰/۶۲
	خطا	۴۵/۶۶	۲۶/۵۳	۱/۷۲				
نظارت ضعیف	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۰/۱۱	۱/۳۲	۷/۶۵	۲/۳۷	۰/۱۲۸	۰/۱	۰/۳۶
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۱۹/۶۳	۲/۶۴	۷/۴۳	۲/۳	۰/۱۰۶	۰/۱۸	۰/۴۸
	خطا	۸۹/۵۸	۲۷/۷۳	۳/۲۳				
سازگاری زوجی	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۲۳۹۸/۷۷	۱/۳۶۲	۱۷۶۱/۴۸	۲۰/۹۷۵	۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۹۹
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۱۶۴۴/۳۰۶	۲/۷۲۴	۶۰۳/۳	۷/۱۸۹	۰/۰۰۱	۰/۴	۰/۹۵
	خطا	۲۴۰۱/۵۸	۲۸/۵۹۸	۸۳۹/۷۹				

جدول ۴: نتایج تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر متغیرهای پژوهش برحسب

عضویت گروهی و مراحل ارزیابی

متغیر	عامل	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	F	سطح معنی‌داری	اندازه اثر	توان آزمون
والدگری مثبت	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۹۹۵/۵۲	۱/۵۰	۱۳۳۳/۴۱	۵۶/۶۶	۰/۰۰۰	۰/۷۳	۱
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۵۷۷/۵۵	۳/۰۱۶	۱۹۱/۵۱	۸/۲	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۰/۹۸
	خطا	۷۳۹/۵۸	۳۱/۶۶	۲۳/۳۵				
تنبیه بدنی	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۳۷/۶۹	۱/۰۸	۱۲۶/۵	۱۶/۲۶	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۰/۹۷
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۱۴۵/۱۳	۲/۱۷	۶۶/۶۷	۸/۵۷	۰/۰۰۱	۰/۴۴	۰/۹۵
	خطا	۱۷۷/۸۳	۲۲/۸۵	۷/۷۸				
مشارکت پدر	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	۱۶۵/۷۷	۱/۱۵	۱۴۳/۳۳	۲۶/۴۴	۰/۰۰۰	۰/۵۵	۰/۹۹
	تعامل گروه و مراحل پژوهش	۶۴/۵۵	۲/۳۱	۲۷/۹	۵/۱۴	۰/۰۱۱	۰/۳۲	۰/۸۱
	خطا	۱۳۱/۶۶	۲۴/۲۸	۵/۴۲				

ادامه جدول ۴

۱	۰/۶۷	۰/۰۰۰	۴۲/۶۳	۸۹۶/۶۳	۱/۲۱	۱۱۷/۲۵	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	اطلاع
۰/۹۹	۰/۵	۰/۰۰۰	۱۰/۷۲	۲۴۳/۱	۲/۴۲	۵۹	تعامل گروه و مراحل پژوهش	
				۲/۲۶	۲۵/۴۷	۵۷/۷۵	خطا	
۱	۰/۶۳	۰/۰۰۰	۳۶/۰۳	۶۲/۰۲۳	۱/۲۶	۷۸/۳۶	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	اقتدار
۰/۶۳	۰/۲۳	۰/۰۴۶	۳/۲۱	۵/۵۳	۲/۵۲	۱۳/۹۷	تعامل گروه و مراحل پژوهش	
				۱/۷۲	۲۶/۵۳	۴۵/۶۶	خطا	
۰/۳۶	۰/۱	۰/۱۲۸	۲/۳۷	۷/۶۵	۱/۳۲	۱۰/۱۱	اثر آزمایش (مراحل پژوهش)	نظارت ضعیف
۰/۴۸	۰/۱۸	۰/۱۰۶	۲/۳	۷/۴۳	۲/۶۴	۱۹/۶۳	تعامل گروه و مراحل پژوهش	
				۳/۲۳	۲۷/۷۳	۸۹/۵۸	خطا	
۰/۹۵	۰/۴	۰/۰۰۱	۷/۱۸۹	۶۰۳/۳	۲/۷۲۴	۱۶۴۴/۳۰۶	تعامل گروه و مراحل پژوهش	
				۸۳/۹۷۹	۲۸/۵۹۸	۲۴۰/۱۵۸	خطا	

جدول شماره ۴ نتایج تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر متغیرها را در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پی‌گیری در دو گروه آزمایش و یک گروه گواه نشان می‌دهد. بر این اساس، در گروه‌ها میان نمرات همه متغیرها به‌جز نظارت ضعیف تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p < 0.05$). این بدان معناست که حداقل نمرات یکی از گروه‌ها در مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پی‌گیری تفاوت معناداری داشته است. تعامل میان اثر آزمایش و گروه نیز در همه متغیرها، به‌جز نظارت ضعیف، معنی‌دار بود ($p < 0.05$). این بدان معناست که تفاوت میان مراحل نمرات این متغیرها در سطوح گروه‌ها یکسان نیست.

جدول ۵: نتایج مقایسه اثرات ساده عامل درون‌گروهی به تفکیک گروه‌های آزمایش و گواه در والدگری مثبت،

تنبیه بدنی، مشارکت پدر، اطلاع، اقتدار، نظارت ضعیف، سازگاری زوجی

متغیرها	گروه‌ها	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	اندازه اثر	توان آزمون
والدگری مثبت	فرزندپروری مثبت	مراحل	۱۴۴۸/۵۸	۲	۷۲۴/۲۹	۳۰/۲۳	۰/۰۰۱	۰/۸۱	۱
		خطا	۳۳۵/۴۱	۱۴	۲۳/۹۵				
	مواجهه با چالش‌ها	مراحل	۱۰۸۲/۲۵	۲	۵۴۱/۱۲	۲۳/۷۹	۰/۰۰۱	۰/۷۷	۱
تنبیه بدنی	مواجهه با چالش‌ها	مراحل	۳۱۸/۴۱	۱۴	۲۲/۷۴				
		خطا	۴۲/۲۵	۲	۲۱/۱۲	۳/۴۴	۰/۰۶۱	۰/۳۳	۰/۴۳
	گواه	مراحل	۸۵/۷۵	۱۴	۶/۱۲				
مشارکت پدر	فرزندپروری مثبت	مراحل	۱۶۱/۵۸	۱/۰۵	۱۵۲/۹۵	۱۲/۴۱	۰/۰۰۸	۰/۶۴	۰/۸۷
		خطا	۹۱/۰۸	۷/۳۹	۱۲/۳۱				
	مواجهه با چالش‌ها	مراحل	۱۰۹	۱/۰۹	۹۹/۳۲	۲۰/۲۵	۰/۰۰۲	۰/۷۴	۰/۹۷
اطلاع	مواجهه با چالش‌ها	مراحل	۳۷/۶۶	۷/۶۸	۴/۹				
		خطا	۱۲/۲۵	۱/۱۴	۱۰/۷۲	۱/۷۴	۰/۲۲	۰/۲	۰/۲۲
	گواه	مراحل	۴۹/۰۸	۷/۹۹	۶/۱۴				
اطلاع	فرزندپروری مثبت	مراحل	۱۷۰/۰۸	۱/۱۴	۱۴۸/۴۵	۲۵/۵۵	۰/۰۰۱	۰/۷۸	۰/۹۹
		خطا	۴۶/۵۸	۸/۰۲	۵/۸				
	مواجهه با چالش‌ها	مراحل	۵۷/۲۵	۱/۱۲	۵۰/۹۱	۶/۹	۰/۰۲۸	۰/۴۹	۰/۶۵
اطلاع	مواجهه با چالش‌ها	مراحل	۵۸/۰۸	۷/۸۷	۷/۳۷				
		خطا	۳	۲	۱/۵	۰/۷۷	۰/۴۷	۰/۱	۰/۱۵
	گواه	مراحل	۳۷	۱۴	۱/۹۲				
اطلاع	فرزندپروری مثبت	مراحل	۱۰۰/۷۵	۱/۱۸	۸۵/۰۲	۸۲/۱۶	۰/۰۰۱	۰/۹۲	۱/۰۰
		خطا	۸/۵۸	۸/۲۹	۱/۰۳				

۰/۹	۰/۶۴	۰/۰۰۶	۱۲/۹۲	۶۶/۱۴	۱/۱۳	۷۵/۲۵	مراحل	مواجهه با چالش‌ها	
				۵/۱۱	۷/۹۶	۴۰/۷۵	خطا		
۰/۰۷	۰/۰۲۹	۰/۸۱	۰/۱۲	۰/۱۲	۲	۰/۲۵	مراحل	گواه	
				۰/۹۵	۸/۸	۸/۴۱	خطا		
۹۷/۹	۰/۷	۰/۰۰۲	۱۶/۹۲	۳۳/۳۴	۱/۳۳	۴۴/۳۳	مراحل	فرزندپروری مثبت	اقتدار
				۱/۹۷	۹/۳	۱۸/۳۳	خطا		
۹۹/۸	۰/۹	۰/۰۰۱	۲۶/۶	۳۴/۱۹	۱/۲۵	۴۲/۷۵	مراحل	مواجهه با چالش‌ها	
				۱/۲۸	۸/۷۵	۱۱/۲۵	خطا		
۰/۲۸	۰/۲۴	۰/۱۶	۲/۲۸	۴/۵۱	۱/۱۶	۵/۲۵	مراحل	گواه	
				۱/۹۷	۸/۱۳	۱۶/۰۸	خطا		
۲۳/۶	۰/۱۹	۰/۲۲	۱/۷۳	۹/۸	۱/۲۸	۱۲/۵۸	مراحل	فرزندپروری مثبت	نظارت ضعیف
				۵/۶۵	۸/۹۸	۵۰/۷۵	خطا		
۰/۴۳	۰/۳۴	۰/۰۸۴	۳/۷	۱/۱۶	۱/۲۱	۱۴/۰۸۳	مراحل	مواجهه با چالش‌ها	
				۳/۱۳	۸/۴۹	۲۶/۵۸	خطا		
۰/۳۰۷	۰/۲۰۱	۰/۲۰۸	۱/۷۶	۱/۵۴	۲	۳/۰۸	مراحل	گواه	
				۱/۳	۹/۴	۱۲/۲۵	خطا		
۰/۹۱	۰/۶۵	۰/۰۰۵	۱۳/۰۵	۴۹۷/۷	۱/۱۸	۵۹۰/۲۵	مراحل	فرزندپروری مثبت	سازگاری زوجی
				۳۸/۱۱	۸/۳	۳۱۶/۴۱	خطا		
۰/۹۹	۰/۶۷	۰/۰۰۱	۱۴/۵۸	۱۷۰۳/۳۷	۲	۳۴۰۶/۷۵	مراحل	مواجهه با چالش‌ها	
				۱۱۶/۱۰۹	۱۴	۱۶۳۴/۵۸	خطا		
۰/۱۴	۰/۰۹	۰/۵	۰/۷۱	۲۳/۰۴	۲	۴۶/۰۸	مراحل	گواه	
				۳۲/۱۸	۱۴	۴۵۰/۵۸۳	خطا		

جدول ۵ بیانگر آن است که در گروه آموزش فرزندپروری مثبت، عامل درون‌گروهی در همه متغیرها، به‌جز نظارت ضعیف، معنی‌دار است ($p < 0/05$). در گروه والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری نیز عامل درون‌گروهی در متغیرهای والدگری مثبت، تنبیه بدنی، مشارکت پدر، اطلاع، اقتدار و سازگاری زوجی معنادار است و میان سه مرحله تفاوت وجود دارد ($p < 0/05$). اما در نظارت ضعیف عامل درون‌گروهی معنی‌دار نیست و این بدان معناست که میان پیش‌آزمون و پس‌آزمون و پی‌گیری نظارت ضعیف در دو گروه آموزش، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. همچنین در گروه گواه عامل درون‌گروهی در کلیه متغیرهای پژوهش معنی‌دار نیست ($p < 0/05$).

در جدول ۶ تفاوت میان هر یک از گروه‌های آزمایش در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پی‌گیری با استفاده از آزمون تعقیبی بونفرونی مشخص شده است.

جدول ۶: نتایج آزمون بونفرونی برای مقایسه نمرات متغیرهای گروه‌های آزمایش در سه مرحله

متغیرها	گروه‌ها	مراحل	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	سطح معنی‌داری
والدگری مثبت	فرزندپروری مثبت	پیش‌آزمون	-۱۷/۱۲	۲/۳۴	۰/۰۰۱
		پیش‌آزمون	-۱۵/۷۵	۳/۰۶	۰/۰۰۴
		پس‌آزمون	۱/۳۷۵	۱/۷۴	۱/۰۰۰
	مواجهه با چالش‌ها	پیش‌آزمون	-۱۵/۳۷	۲/۸۵	۰/۰۰۳
		پس‌آزمون	-۱۲/۷۵	۲/۵۹	۰/۰۰۵
		پی‌گیری			

ادامه جدول ۶

۰/۰۳۴	۱/۴۶	۲/۶۲	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۲۷	۱/۴۹	-۵/۳۷۵	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	فرزندپروری مثبت	تنبیه بدنی
۰/۰۲۹	۱/۵۹	۵/۶۲	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۱/۰۰۰	-۰/۳۱	-۰/۲۵	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۰۸	-۰/۹۴	۴/۲۵	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	مواجهه با چالش‌ها	
۰/۰۰۷	۱/۰۳	۴/۷۵	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۰/۳۱	-۰/۲۶	-۰/۵	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۰۲	۱/۰۴	-۶/۱۲	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	فرزندپروری مثبت	مشارکت پدر
۰/۰۰۹	۱/۱۳	-۵/۰۰	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۰/۰۴۵	-۰/۳۵	-۱/۱۲	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۶	۱/۲	-۳/۶۲	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	مواجهه با چالش‌ها	
۰/۱۸	۱/۳۳	-۲/۷۵	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۰/۱۲	-۰/۳۵	-۰/۸۷	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۰۱	-۰/۴۲	-۴/۶۲	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	فرزندپروری مثبت	اطلاع
۰/۰۰۱	-۰/۵	-۴/۰۰	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۰/۰۳۴	-۰/۱۸	-۰/۶۲	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۱۷	-۰/۹۹	-۳/۸۷	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	مواجهه با چالش‌ها	
۰/۰۳۲	۱/۰۵	-۳/۶۲	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۱/۰۰	-۰/۳۱	-۰/۲۵	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۰۵	-۰/۵۵۹	-۲/۷۵	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	فرزندپروری مثبت	اقتدار
۰/۰۱۴	-۰/۷۳۲	-۳/۰۰	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۱/۰۰	-۰/۳۶	-۰/۲۵	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۰	-۰/۳۷	-۳/۰۰	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	مواجهه با چالش‌ها	
۰/۰۰۹	-۰/۵۹	-۲/۶۲	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۰/۸۵	-۰/۳۲	-۰/۳۷	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۴۱	۱/۰۴	۱/۷۵	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	فرزندپروری مثبت	نظارت ضعیف
۱/۰۰	۱/۱۷	۱/۱۲	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۰/۷۴	-۰/۴۹	-۰/۶۲	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۷	-۰/۵۶	۱/۶۲	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	مواجهه با چالش‌ها	
۰/۳۶	-۰/۹۲	۱/۶۲	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۱/۰۰	-۰/۵	-۰/۰۰	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۲۴	۲/۷۵	-۱/۱۲	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	فرزندپروری مثبت	سازگاری زوجی
۰/۰۲۱	۲/۸۹	-۱/۸۷	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۱/۰۰	-۰/۹۹	-۰/۷۵	پی‌گیری	پس‌آزمون		
۰/۰۰۹	۶/۳۶	-۲۸/۰۰	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	مواجهه با چالش‌ها	
۰/۰۳	۶/۰۴	-۲۱/۱۲	پی‌گیری	پیش‌آزمون		
۰/۲۱	۳/۲۴	۶/۸۷	پی‌گیری	پس‌آزمون		

جدول ۶ مقایسه میان مراحل پژوهش را نشان می‌دهد و بیانگر آن است که در گروه‌های آموزش فرزندپروری مثبت، نظارت ضعیف در مرحله پس‌آزمون در مقایسه با پیش‌آزمون تفاوت معنی‌داری نداشته است، در صورتی که سایر متغیرهای پژوهش تفاوت معناداری را در این زمینه نشان داده‌اند ($p < ۰/۰۵$). به عبارتی برنامه فرزندپروری مثبت تأثیر معنی‌داری روی متغیر نظارت ضعیف نداشته است.

در گروه والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری نیز میانگین نمرات متغیر نظارت ضعیف در مرحله پس‌آزمون در مقایسه با پیش‌آزمون تفاوت معنی‌داری نداشته است. در صورتی که سایر متغیرهای پژوهش تفاوت معناداری را در این زمینه نشان داده‌اند ($p < 0.05$). به عبارتی والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری تأثیر معنی‌داری روی متغیر نظارت ضعیف نداشته است.

جدول ۷: مقایسه زوجی گروه‌ها در پس‌آزمون و پی‌گیری

متغیرها	مراحل	گروه‌ها	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	سطح معنی‌داری
والدگری مثبت	پس‌آزمون	فرزندپروری مثبت	-۰/۲۵	۳/۲۱	۱/۰۰۰
		فرزندپروری مثبت	۱۹/۲۵	۳/۳۵	۰/۰۰۲
		مواجهه با چالش‌ها	۱۹/۵	۴/۹۱	۰/۰۱۶
	پی‌گیری	فرزندپروری مثبت	۱/۰۰	۲/۷۹	۱/۰۰۰
		فرزندپروری مثبت	۱۷/۷۵	۳/۳۷	۰/۰۰۴
		مواجهه با چالش‌ها	۱۶/۷۵	۴/۶۳	۰/۰۲۶
تنبیه بدنی	پس‌آزمون	فرزندپروری مثبت	-۰/۵	۱/۰۳۵	۱/۰۰
		فرزندپروری مثبت	-۷/۰۰	۲/۰۰	۰/۰۳
		مواجهه با چالش‌ها	-۶/۵	۱/۶۸	۰/۰۱۸
	پی‌گیری	فرزندپروری مثبت	-۰/۲۵	۱/۰۴	۱/۰۰
		فرزندپروری مثبت	-۶/۳۷	۲/۱۷	۰/۰۶۵
		مواجهه با چالش‌ها	-۶/۱۲	۱/۵۹	۰/۰۱۹
مشارکت پدر	پس‌آزمون	فرزندپروری مثبت	-۱/۱۲	۱/۱	۱/۰۰
		فرزندپروری مثبت	۵/۷۵	۱/۹۲	۰/۰۶
		مواجهه با چالش‌ها	۶/۸۷	۲/۱۹	۰/۰۵
	پی‌گیری	فرزندپروری مثبت	-۱/۳۷	۱/۲۳	۰/۹۱
		فرزندپروری مثبت	۴/۶۲	۱/۸	۰/۱۱
		مواجهه با چالش‌ها	۶/۰۰	۱/۹۱	۰/۰۵
اطلاع	پس‌آزمون	فرزندپروری مثبت	-۰/۱۲	۰/۸۱	۱/۰۰
		فرزندپروری مثبت	۳/۲۵	۱/۰۳	۰/۰۴۸
		مواجهه با چالش‌ها	۳/۳۷	۰/۸۲	۰/۰۱۴
	پی‌گیری	فرزندپروری مثبت	-۰/۵	۰/۸۲	۱/۰۰
		فرزندپروری مثبت	۲/۸۷	۱/۱	۰/۱
		مواجهه با چالش‌ها	۳/۳۷	۱/۰۱	۰/۰۳۸
اقتدار	پس‌آزمون	فرزندپروری مثبت	-۰/۸۷	۱/۰۰	۱/۰۰
		فرزندپروری مثبت	۰/۳۷	۱/۳۸	۱/۰۰
		مواجهه با چالش‌ها	۱/۲۵	۱/۴۴	۱/۰۰
	پی‌گیری	فرزندپروری مثبت	-۰/۲۵	۰/۷۷	۱/۰۰
		فرزندپروری مثبت	۱/۰۰	۱/۴۱	۱/۰۰
		مواجهه با چالش‌ها	۱/۲۵	۱/۴۹	۱/۰۰
نظارت ضعیف	پس‌آزمون	فرزندپروری مثبت	-۱/۱۲	۰/۷۶	۰/۵۵
		فرزندپروری مثبت	-۴/۲۵	۱/۰۶	۰/۰۱۶

ادامه جدول ۷

۰/۱	۱/۱۸	-۳/۱۲	گواه	مواجهه با چالش‌ها			
۱/۰۰	۰/۵۶	-۰/۵	مواجهه با چالش‌ها	فرزندپروری مثبت	پی‌گیری		
۰/۰۲۹	۰/۹۲	-۳/۲۵	گواه	فرزندپروری مثبت			
۰/۱۴	۱/۱۶	-۲/۷۵	گواه	مواجهه با چالش‌ها			
۱/۰۰	۷/۳۹	-۲/۱۲	مواجهه با چالش‌ها	فرزندپروری مثبت	پس‌آزمون	سازگاری زوجی	
۰/۰۸	۸/۷۸	۲۴/۰۰	گواه	فرزندپروری مثبت			
۰/۳۲	۱۴/۱۹	۲۶/۱۲	گواه	مواجهه با چالش‌ها			
۱/۰۰	۷/۷۵	۵/۵	مواجهه با چالش‌ها	فرزندپروری مثبت	پی‌گیری		
۰/۱	۸/۲۷	۲۱/۸۷	گواه	فرزندپروری مثبت			
۰/۶۷	۱۲/۲۸	۱۶/۳۷	گواه	مواجهه با چالش‌ها			

جدول ۷ مقایسه میان گروه‌های پژوهش را نشان می‌دهد و بیانگر این است که در پس‌آزمون برنامه فرزندپروری مثبت در مقایسه با گروه گواه در همه متغیرها - به‌جز متغیر مشارکت پدر و اقتدار - تفاوت معنی‌دار وجود دارد ($p < 0/05$). نمرات پی‌گیری برنامه فرزندپروری مثبت در مقایسه با گروه گواه در متغیرهای والدگری مثبت، در نظارت ضعیف تفاوت معنی‌دار وجود دارد ($p < 0/05$). همچنین در مقایسه والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری با گروه گواه در پس‌آزمون و پی‌گیری در متغیرهای والدگری مثبت، تنبیه بدنی، اطلاع، سازگاری زوجی تفاوت معنی‌دار وجود دارد ($p < 0/05$). بین دو گروه آزمایشی، در هیچ یک از متغیرها تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ($p < 0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مقایسه تأثیر آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری و برنامه فرزندپروری مثبت بر ابعاد والدگری مؤثر و سازگاری زوجی مادران دارای نوجوان صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد میانگین نمرات والدگری مثبت و نظارت ضعیف در گروه برنامه فرزندپروری مثبت در هر دو مرحله پس‌آزمون و پی‌گیری دارای تفاوت معنی‌داری با گروه گواه است. این نتیجه با نتیجه پژوهش هاهل‌وگ، هین‌ریچز، کاشل و همکاران^{۵۰} (۲۰۱۰) هم‌سو است. آنها در پژوهش خود که یک مطالعه طولی بود، به این نتیجه رسیدند در کنار اثراتی که برنامه فرزندپروری مثبت بر کاهش اختلالات برون‌سازی و درونی‌سازی^{۵۱} فرزندان دارد، باعث بهبود رفتار والدینی کارآمد و الگوی والدینی مثبت می‌شود. همچنین با نتایج حاصله از پژوهش یوسف و همکاران (۲۰۱۸) با هدف بررسی کاربرد برنامه فرزندپروری مثبت در بهبود عملکرد خانواده و بهبود والدگری هم‌سو است. اگرچه فرزندپروری مثبت توانسته تأثیر بسزایی روی ابعادی نظیر والدگری مثبت و نظارت ضعیف بگذارد، در مورد سایر ابعاد والدگری مؤثر (همچون تنبیه بدنی، مشارکت پدر، اطلاع، اقتدار) تفاوت معناداری را ایجاد نکرد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت برنامه فرزندپروری مثبت توانست نظارت ضعیف را بهبود بخشد، اما سایر مؤلفه‌های والدگری مؤثر که با اقتدار والدینی مرتبط هستند را ارتقا نداد. شواهد و یافته‌ها نشان داده‌اند که والدین و نوجوانان معمولاً درباره‌ی اقتدار والدین (روت و اسمتانا، ۲۰۱۶) اختلاف نظر دارند. مؤلفه‌هایی نظیر اطلاع و اقتدار تا حد زیادی در گرو ایجاد ساختارهای زمان‌بر در فرزندپروری است. این بدان

معناست که احتمالاً والدین، زمانی مقتدر و مطلع به شمار می‌آیند که فضای عاطفی در خانواده به گونه‌ای حاکم شود که فرزندان، والدین را نه فقط مبتنی بر قواعد رفتاری و جریمه و تنبیه، بلکه بر اساس قاطعیت همراه با مهرورزی ببینند. در واقع چون یکی از اجزای مهم مدل‌های سنتی و رایج والدگری، کنترل رفتاری است (باربر، استولز، اوسن و همکاران^{۵۲}، ۲۰۰۵؛ کارن، ویس، هریس و همکاران^{۵۳}، ۲۰۰۶ به نقل از اسپیتون، بیچ تبیر و همکاران^{۵۴}، ۲۰۱۶) و برنامه فرزندپروری مثبت هم از این دست مدل‌ها است، می‌توان بیان داشت که قواعد رفتاری برنامه فرزندپروری مثبت اگرچه می‌تواند میزانی از نظارت را ایجاد کند، اما بخصوص در دوره نوجوانی این امر به اقتدار والدینی نمی‌انجامد و ممکن است با حذف یا کاهش قواعد رفتاری، وضعیت متفاوت شود. همان‌طور که (سندرز ۱۹۹۲ به نقل از سندرز و همکاران، ۲۰۰۳) مدعی است، برنامه فرزندپروری مثبت معمولاً تکنیک‌های کنترل رفتار را به والدین یاد می‌دهد تا آن‌ها بتوانند رفتارهای مشکل‌ساز فرزندان را کاهش دهند و بر رفتارهای مثبت وی بیفزایند، لذا ابعاد اقناعی و توجیهی اهمیت کمتری پیدا می‌کند.

اما چرا مشارکت پدر و تنبیه بدنی بهبود نیافت؟ این یافته را می‌توان این‌گونه تبیین کرد که مشارکت پدر خود مقدمه‌ای است بر دو مؤلفه‌ای که در چند سطر بالا در پی تبیین آنها بودیم؛ یعنی اگر آموزش فرزندپروری مثبت، بهبودی در اطلاع و اقتدار والدینی نداشته است، به دلیل ارتباط این دو متغیر با مشارکت پدر است. یکی از چالش‌ها برای مادران، بیشتر کردن مشارکت پدر است. چون مشارکت فعالانه هر دو والد، کلید موفقیت مداخلات فرزندپروری است (لچووویس^{۵۵} و همکاران، ۲۰۱۹). در واقع تربیت مرهون مشارکت فقط مادر نیست، بلکه پدر نیز در این موضوع نقش اساسی دارد. فرزندپروری در واقع یکسری قواعد رفتاری ارائه می‌دهد و تأکید آن بر افزایش رفتار مطلوب و کاهش رفتار نامطلوب است که اصولاً در گروه مادران اجرا شده، به همین دلیل مادران خود را در خصوص اعمال این شیوه‌ها و در نتیجه کنترل فرزندان محق می‌دانند و این اعمال نظر یک‌جانبه باعث شده پدر خود اجباراً یا اختیاراً کنار بکشد و در عمل میزان مشارکت وی تغییر معناداری نداشته باشد.

در خصوص تنبیه بدنی نیز می‌توان گفت برنامه‌های فرزندپروری از جمله فرزندپروری مثبت گرچه تنبیه بدنی را به شدت نهی می‌کنند، اما یکی از مراحل تغییر رفتاری (شاید آخرین مرحله) را تنبیه (ارائه محرک ناخوشایند) می‌داند. البته این بدان معنا نیست که رفتار شرکت‌کنندگان در گروه برنامه فرزندپروری مثبت در خصوص اعمال تنبیه بدنی احتمالی در تربیت نوجوان تأیید شده، بلکه این می‌تواند یک تبیین باشد که مراتب تشویق و تنبیه در مواقعی که به‌خوبی اعمال نشود یا اثرگذار نباشد ممکن است به ورطه تنبیه بدنی یعنی آخرین گام وارد شود و بدین صورت روند تنبیه بدنی ثابت یا حداقل بدون تغییر محسوس، باقی بماند. در واقع منظور این است که در برنامه فرزندپروری مثبت، اگر والدین از طریق روش‌های تقویت و تشویق نتیجه نگیرند، یا نتوانند به‌خوبی آن را به کار گیرند، ممکن است به تنبیه بدنی روی بیاورند و در این حالت فرزندپروری مثبت ناخواسته به ماندگاری تنبیه کمک می‌کند.

در خصوص متغیر سازگاری زوجی می‌توان گفت فرزندپروری موضوعی است که می‌تواند روابط دیگر را در خانواده را تحت‌الشعاع قرار دهد و ممکن است چالش‌ها در فرزندپروری به روابط زن و شوهری منتقل شود.

اما به نظر می‌رسد مؤلفه‌های تعیین‌کننده‌تری در روابط زوجی نقش دارند و مسائل فرزندپروری علی‌رغم ایجاد دغدغه تأثیر عمده‌ای بر روابط نمی‌گذارد. می‌توان گفت کیفیت روابط زوجی تحت تأثیر پیوستگی، توافق و ابراز محبت است. فورتناش و وارت^{۵۶} (۲۰۰۸) در مورد مهارت‌های زن و شوهری رو در رو، تأکید می‌کنند که مهارت‌های رویارویی به معنی استفاده از سازوکار و روش‌های مقابله‌ای مناسب و سازگارانه، مدیریت فعالیت‌های روزمره زندگی و توانایی حل مشکلات توأم با زندگی روزانه به منظور سازگاری با عوامل تنش‌زای درونی و بیرونی است. این بدان معناست که بسیاری از مسائل زوجی به مناسبات دوتایی زن و شوهر بر می‌گردد.

نتایج همچنین نشان داد که میانگین نمرات والدگری مثبت، تنبیه بدنی و اطلاع در گروه آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری در هر دو مرحله پس‌آزمون و پی‌گیری تفاوت معنی‌داری با گروه گواه دارد. از آنجا که بسته آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری حاصل پژوهشی کیفی است، بدیهی است پژوهشی در خصوص اثرگذاری آن صورت نگرفته است. اما برای تبیین نتایج می‌توان گفت آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری به لحاظ محتوایی اقناعی‌تر بوده و به پذیرش و نیز ابعاد عاطفی رابطه تأکید بیشتری داشته است. لذا والدگری مثبت را تقویت کرده است. آموزش مدیریت والد، باعث افزایش رفتارهای مثبت آنان می‌شود، به طوری که روش‌های انضباطی غیرخشن جایگزین شیوه‌های خشن شده و از روش‌های حل مسأله بهره‌مند می‌شوند (سهرابی، خانجانی و زینالی^{۵۷}، ۱۳۹۴) و چون تأکیدات رفتاری در آن اولویت نداشته است، تنبیه بدنی را به طور معناداری کاهش داده است. اما نبود تأثیر معنادار آن روی متغیر مشارکت پدر، تبیینی همچون برنامه فرزندپروری مثبت دارد. اثرگذاری روی این متغیر احتمالاً نیاز به آموزش ویژه پدران دارد و کانال تأثیر مستقیم را می‌طلبد. از آنجا که در پژوهش حاضر، مداخله در خصوص مادران انجام شد و هدف بررسی تأثیرات غیرمستقیم آموزش فرزندپروری به مادر در افزایش مشارکت پدر بود، نتایج نشان دادن این تأثیرات به میزانی نیرومند نیست که بتواند مشارکت والدی که به طور مستقیم آموزش‌نندیده را بهبود بخشد.

اقتدار نیز همچون برنامه فرزندپروری مثبت در این گروه مداخله معنادار نشده است. نوجوانی ویژگی‌های مربوط به خود را دارد. نوجوانان برای خو مختاری تلاش می‌کنند و دیدگاهشان نسبت به اقتدار والدین تغییر می‌کند (پرز و همکاران، ۲۰۱۶). با توجه به معنادار نبودن متغیر مشارکت پدر در هر دو گروه آزمایش می‌توان به این موضوع اشاره کرد که احتمالاً نقش پدر در جامعه ایرانی کم‌رنگ‌تر از نقش مادر است. بسیاری از پدرها عنوان می‌کنند به علت اشتغال خارج از خانه، مادر در تربیت وظیفه اصلی را دارد. می‌توان گفت این کلیشه سرمنشأ بسیاری از مشکلات فرزندپروری است و بسیاری از مادران از این موضع گله‌مند هستند.

نکته قابل توجه این است که برنامه فرزندپروری مثبت توانست نظارت ضعیف را کاهش دهد. اما آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری در این خصوص توفیقی نداشت. می‌توان گفت معمولاً نظارت مترادف رضایت نیست. روشن‌تر اینکه اگرچه برنامه فرزندپروری مثبت باعث بهبود نظارت شد که احتمالاً به دلیل وضع قواعد رفتاری است اما تضمینی نیست که در درازمدت موجب رضایت روابط شود. در واقع آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری چون محتوای سهل‌گیرانه‌تری داشته

نتوانسته این مؤلفه را بهبود ببخشد و والدین و فرزندان در خصوص ماهیت و ضرورت نظارت والدین (کیجسرز و همکاران، ۲۰۱۰) توافق چندانی ندارند.

در زمینه مقایسه اثربخشی مداخلات صورت‌گرفته نتایج نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین متغیرها در دو گروه یافت نشد. این بدان معناست که علی‌رغم تفاوت‌های محتوایی آموزش‌های ارائه‌شده، هیچ یک نسبت به دیگری برتری قابل ملاحظه‌ای نداشته است. اگرچه آموزش والدگری مبتنی بر مواجهه با چالش‌های فرزندپروری روی متغیرهای بیشتری (از نظر تعداد) تأثیر گذاشته است اما مقایسه دو گروه آزمایشی معنی‌دار نبود. این رجحان نداشتن یکی بر دیگری، نشان‌دهنده این است که هر دو رویکرد حاکم بر بسته‌های آموزشی علی‌رغم اثرات مثبتی که دارند، به‌تنهایی همه نیازهای آموزشی والدین را برآورده نمی‌کنند و ضرورت دارد از بسته‌های ترکیبی برای این مسئله استفاده کرد. بامریند^{۵۸} (۱۹۹۱)، سال‌ها قبل در خصوص ضرورت حضور توأمان محبت و نظارت در تربیت، نظریه سبک‌های فرزندپروری خود را ارائه داده است؛ مهربانی در عین اقتدار، آن را جذاب‌تر و اقتدار در عین مهربانی آن را مؤثرتر می‌کند.

محدودیت‌ها و پیشنهادها

تعمیم بخشیدن نتایج پژوهش حاضر به علت استفاده از ابزار خود گزارش‌دهی و نیز محدودیت‌های زمانی برای افزایش زمان پی‌گیری با محدودیت همراه است. تعداد اعضای گروه‌ها نیز از دیگر محدودیت‌های پژوهش حاضر بود. پیشنهاد می‌شود نتایج این پژوهش به منظور بهبود کیفیت فرزندپروری مورد استفاده مشاوران و متخصصان آموزش خانواده قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود که پژوهش اجرا شده در خصوص جمعیت‌های دیگر از جمله خانواده‌های دارای نوجوان دختر انجام شود. و نیز می‌توان پژوهش‌های دیگری روی سایر مؤلفه‌های روان‌شناختی مرتبط با خانواده و فرزندپروری را متصور بود. همچنین پژوهش‌های مدون در خصوص شاخص‌های والدگری مبتنی بر فرهنگ ایرانی می‌تواند تأثیر بسزایی در بهبود کیفیت فرزندپروری داشته باشد.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|---|--|
| 1. Goldenberg & Goldenberg | 30. Yusuf, Gonka & Aynur |
| 2. Wallenius, Rimpela, Punamaki & Lintonen | 31. Wittkowski |
| 3. Perez, Cumsille & Martinez | 32. Brown, Whittingham, Boyd, McKinlay & Sofronoff |
| 4. Qu, Fuligni, Galvan & Telzer | 33. Fujiwara & Kato |
| 5. Van Mourik, Crone, Pelsb & Reis | 34. Ghazanfari, Hoseini, Moradiani, Mehrabi & Panahi |
| 6. Ohannessian | 35. Aliakbari, Kakojooybari, Mohtasham & Yekdelepour |
| 7. Rote & Smetana | 36. Gustafsson |
| 8. Keijsers, Branje, VanderValk & Meeus | 37. Furlong & McGilloway |
| 9. Saberi, Bahrapour, Ghamarani & Yarmohamadian | 38. Morawska & Sultan |

- | | |
|---|--|
| 10. Effective Parenting | 39. Hajkhodadadi & Etemadi, Abedi, Jazayeri |
| 11. Dulmus & Rapp-Paglicci | 40. Alabama Parenting Questionnaire |
| 12. Sanders, Markie-Dadds, Turner | 41. Frick |
| 13. Marital Adjustment | 42. Elgar |
| 14. Lotfikashani & Vaziri | 43. Bahrami |
| 15. Heyrat, Fatehizade, Etemadi & Bahrami | 44. Martinez & Garsia |
| 16. United Nations (UN) | 45. Samani |
| 17. World Health Organization (WHO) | 46. Dyadic adjustment scale (DAS) |
| 18. Incredible Years (IV) | 47. Spanier |
| 19. Webster-Strat | 48. Sanaei, Alagheband, Falahati & Hooman |
| 20. Parent Management Training - Oregon Model (PMTO) | 49. Greenhouse-Geisser |
| 21. Forgatch & Patterson | 50. Hahlweg, Heinrichs, Kuschel, Bertram & Naumann |
| 22. Fernandez & Eyberg | 51. Externalizing & Internalizing Disorder |
| 23. Triple P (Positive Parenting Program) | 52. Barber, Stolz, Olsen, Collins & Burchinal |
| 24. Kirby, Tellegen & Day | 53. Caron, Weiss, Harris & Catron |
| 25. Social Learning Theory | 54. Spithoven, Bijttebier, Van Leeuwen & Goossens |
| 26. Rinaldis, Firman & Baig | 55. Lechowicz |
| 27. Spijkers, Jansen, De Meer & Reijneveld | 56. Fortinash & Worret |
| 28. Ashoori, Afrooz, Arjmandnia, Pourmohammadreza & Ghoobaribonab | 57. Sohrabi, Khanjani & Zeynali |
| 29. Rahimi | 58. Baumrind |

منابع

- بهرامی، ا. (۱۳۹۵). تدوین الگوی بومی والدگری مثبت مبتنی بر شادی و تأثیر آموزش مبتنی بر این الگو بر شادی، سلامت روان، خودکارآمدی و رابطه والد-فرزند دختران ۱۲ تا ۱۴ ساله شهر قم. رساله دکتری. دانشگاه اصفهان.
- ثنایی، ب.، علاقبند، س.، فلاحتی، ش.، و هومن، ع. (۱۳۸۷). مقیاس های سنجش خانواده و ازدواج. تهران: بعثت.
- حیرت، ع.، فاتحی زاده، م.، احمدی، ا.، اعتمادی، ع.، و بهرامی، ف. (۱۳۹۳). نقش ابعاد سبک زندگی زوجی در پیش‌بینی سازگاری زناشویی. زن و جامعه، ۲۵(۲)، ۱۵۸-۱۴۵.
- رحیمی، م. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش برنامه‌ی فرزندپروری مثبت بر خودکارآمدی و سبک والدگری مادران و عناصر ترسیمی کودکان با اختلال هیجانی و رفتاری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
- سامانی، س. (۱۳۹۰). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی فرم کودکان پرسشنامه والدگری آلاباما. روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۲۹(۵)، ۱۷-۲۹.
- سهرابی، ف.، زینب خانجانی، و زینالی، ش. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش فرزندپروری والدین بر کاهش علائم اختلال سلوک و بهبود سبک‌های فرزندپروری. دانشگاه علوم پزشکی گرگان، ۱۷(۲)، ۳۰-۲۴.
- شریفی، ا. (۱۳۹۶). تدوین برنامه فرزندپروری مبتنی بر تجارب زیسته مادران کودکان با ناتوانی هوشی و مقایسه اثربخشی آن با برنامه فرزندپروری ذهن‌آگاهانه و برنامه فرزندپروری مثبت بر استرس والدینی، سرمایه روان‌شناختی مادران و مشکلات رفتاری کودکان با ناتوانی هوشی دوره ابتدایی. رساله دکتری. دانشگاه اصفهان.

صابری، ج.، بهرامی‌پور، م.، قمرانی، ا.، و یارمحمدیان، ا. (۱۳۹۳). اثربخشی برنامه گروهی والدگری مثبت بر کاهش استرس والدگری مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال اوتیسم. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*. ۱۵(۲)، ۶۹-۷۷.

عاشوری، م.، افروز، غ.، ارجمندنی، ع. ا.، پورمحمدرضا، م.، و غباری بناب، ب. (۱۳۹۴). اثربخشی برنامه والدگری مثبت بر خودکارآمدی والدینی و تعامل مادر - کودک دارای کم توانی هوشی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد*. ۲۳(۵)، ۴۸۹-۵۰۰.

علی اکبری، م.، کاکوچویباری، ع.، محتشمی، ط.، و یکدله‌پور، ن. (۱۳۹۳). اثربخشی برنامه فرزندپروری مثبت بر تنیدگی والدینی در مادران کودکان با آسیب شنوایی. *مجله شنوایی شناسی*. ۲۳(۶)، ۶۶-۷۵.

غضنفری، ف.، حسینی، ن.، مرادپانی، س. خ.، مهرابی، م.، و پناهی، ه. (۱۳۹۵). بررسی اثربخشی برنامه آموزشی فرزندپروری مبتنی بر ذهن آگاهی بر سلامت عمومی مادران دارای کودک مبتلا به اختلال لجبازی نافرمانی. *مجله پزشکی ارومیه*. ۲۷(۷)، ۶۴۱-۶۲۹.

- Ali Akbari, M., Kakoojooybari, A., Mohtashami, T., & yakdelepour, N. (2015). [The effectiveness of positive parenting program on parental stress in mothers of children with hearing impairment]. *Journal of Audiology*, 23 (6), 66-75[in Persian].
- Ashouri, M., Afrooz, Gh., Arjmandnia, A. A., Pourmohammadreza, M., & Ghoobaribonab, B. (2016). [The effect of positive parenting program on parental self-efficacy and mother-child interaction with IQ]. *Yazd Shahid Sadoughi University of Medical Sciences*. 23(5), 489-500 [in Persian].
- Bahrami, A. (2017). *Developing a Happiness-Based Native Positive Parenting Pattern and the Impact of Model Based Education on Happiness, Mental Health, Self-efficacy, and Parent-Child Relationship of 12-14 Year Old Girls in Qom*. Ph.D. Thesis. University of Esfahan [in Persian].
- Baumrind, D. (1991). Effective parenting during the early adolescent transition In P. A. Cowan & E. M. Hetherington (Eds.), *Family transitions*, 1(2), 111-163.
- Brown, F.L., Whittingham, K., Boyd, R. N., McKinlay, L., & Sofronoff, K. (2015). Does stepping stones triple P plus acceptance and commitment therapy improve parent, Couple, and family adjustment following pediatric acquired brain injury? A randomised Controlled Trial. *Behaviour Research and Therapy*, 73, 58-66.
- Dulmus, C. N., & Rapp-Paglicci, L. A. (2005). *Handbook of preventive interventions for adults*, DOI: 10.5860/choice, 2838-2843.
- Fernandez, M., & Eyberg, S. (2009). Predicting treatment and follow-up attrition in parent-child interaction therapy. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 431-441.
- Forgatch, M. S., & Patterson, G. R. (2010). Parent management training - Oregon Model: An intervention for antisocial behavior in children and adolescents. *Evidence-Based Psychotherapies for Children and Adolescents*, 159-178.
- Fortinash, K. M., & Worret, P. A. (2008). *Psychiatric mental health nursing*. 4th ed. St. Louis: Mosby.
- Fujiwara, T., Kato, N., Sanders, M. A. (2011). Effectiveness of group positive parenting program (triple-p) in changing child behavior, parenting styles and parental adjustment an intervention study in japan. *Journal of child and family studies*, 20, 801-804.
- Furlong, M., & McGilloway, S. (2015). "Barriers and facilitators to implementing evidens based parenting programs in disadvantaged settings. A Qualitative Study." *Journal of Child and Family Studies*, 24, 1809-1818.
- Ghazanfari, F., Hosseini, N., Moradiani, S. Kh., Mehrabi, M., and Panahi, H. (2017). [The Effectiveness of Mindfulness-Based Parenting Curriculum on General Health of Mothers

- of Children with Obsessive-Compulsive Disorder]. *Urmia Medical Journal*, 27 (7), 629-641[in Persian].
- Gustafsson, K. (2019). Selective parenting programs for parents with foreign backgrounds: cultural imperialism or democratic practices in social work?. *Nordic Social Work Research*, 1-13.
- Hahlweg, K., Heinrichs, N., Kuschel, A., Bertram, H., & Naumann, S. (2010). Long-term outcome of a randomized controlled universal prevention trial through a positive parenting program: is it worth the effort? *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, DOI: 10.1186/1753-2000-4-14
- Hajkhodadadi, D., Etemadi, O., Abedi, M. R., Jazayeri, R. (2020). Changes and challenges: parenting challenges in Iranian Mothers. *Journal of Relationships Research*, 1–8. <https://doi.org/10.1017/jrr.2020.19>
- Heirat, A., Fatehizadeh, M., Ahmadi, A., Etemadi, A., & Bahrami, F. (2015). [The Role of Dimensions of Couple's Lifestyle in Predicting Marital Adjustment]. *Women and Society*, 5(2), 158-145 [in Persian].
- Keijsers, L., Branje, S. J. T., VanderValk, I. E., & Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20, 88-113.
- Lechowicz, M. E., Jiang, Y., Tully, L. A., Burn, M. T., Collins, D. A., Hawes, D. J., ... & Frick, P. J. (2019). Enhancing father engagement in parenting programs: Translating research into practice recommendations. *Australian Psychologist*, 54(2), 83-89.
- Lotfi Kashani, F., & Vaziri, S. (2011). The effect of sexual skills training on marital satisfaction. *Social and Behavioral Sciences*, 30, 2581-2585.
- Morawska, A., & A. Sultan. (2016). Parental attitudes towards seeking professional help for their children: A community sample from the sultanate of Oman." *Journal of Child and Family Studies*, 25, 979–987.
- Ohannessian, C. M. (2012). Discrepancies in adolescents' and their mothers' perceptions of the family and adolescent externalizing problems. *Family Science*, 3, 135-140.
- Perez, J. K., Cumsille, P., & Martinez, M. L. (2016). Agreement between parent and adolescent autonomy expectations and its relationship to adolescent Adjustment. *Journal of Adolescence*, 53, 10-15.
- Qu, Y., Fuligni, A. j., Galvan, A & Telzer, E. H. (2015). Buffering effect of positive parent-child relationships on adolescent risk taking: A longitudinal neuroimaging investigation. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 15, 26–34.
- Rahimi, M. (2019). *The Effectiveness of Positive Parenting Program Training on Mothers' Self-Efficacy and Parenting Styles and Drawing Elements for Children with Emotional and Behavioral Disorders*. Master thesis in Psychology. University of Isfahan [in Persian].
- Rostad, W., Self-Brown, S., Boyd, C., Osborne, M., & Patterson, A. (2017). Exploration of factors predictive of at-risk fathers' participation in a pilot study of an augmented evidence-based parent training program: A mixed methods approach. *Children and Youth Services Review*, 79, 485-494.
- Rote, W. M., & Smetana, J. G. (2016). Patterns and predictors of mother – adolescent discrepancies across family constructs. *Journal of youth and adolescence*: <http://dx.doi.org/10.1007/s10964-016905151>.
- Saberi, J., Bahrampour, M., Qamarani, A., and Yarmohammadian, A. (2015). [The Effectiveness of Positive Parenting Group Program on Reducing Parental Stress in Mothers of Children with Autism Disorder]. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 5(2), 69-77 [in Persian].

- Samani, S. (2012). [Psychometric Properties of the Persian Version of the Alabama Parenting Questionnaire for Children]. *Psychological Methods and Models*, 2(5), 17-29 [in Persian].
- Sanaei, B., Alaghband, S., Falahati, S., & Hooman, A. (2009). *Family and Marriage Measurement Scales*. Tehran: Besat [in Persian].
- Sanders, M. R. (2012). Development, evaluation, and multinational dissemination of the triple p- positive parenting program. *Annual review of clinical psychology*, 8, 345-379.
- Sanders, M. R., Kirby, J. N., Tellegen, C. L., Day, J. J. (2014). The triple P-positive parenting program: A systematic review and meta-analysis of a multi-level system of parenting support. *Clinical Psychology Review*, 34, 337-357.
- Sanders, M. R., Markie-Dadds, C., Turner, K. (2003). *Das Triple P Elternarbeitsbuch. Der Ratgeber zur positiven Erziehung mit praktischen - bungen*. (Every parent's self-help workbook). Oxford: Oxford University Press.
- Sharifi, A. (2018). *Developing a Parenting Program Based on the Experiences of Mothers of Children with Intellectual Disabilities and Comparing Its Effectiveness with the Mindfulness Parenting Program and Positive Parenting Program on Parental Stress, Mothers' Psychological Capital, and Children with Cognitive Behavioral Disorders*. Ph.D. Thesis in Psychology. University of Isfahan [in Persian].
- Sohrabi, F., Khanjani, Z., & Zeinali, Sh. (2015). [Efficacy of adolescent parent management training in conduct disorder symptoms and Improve parents' parenting styles]. *Gorgan Uni Med Sci*, 17(2), 24-30 [in Persian].
- Spijkers, W., Jansen, D. EMC, de Meer, G., & Reijneveld, S. A. (2010). Effectiveness of a parenting program in a public health setting: a randomised controlled trial of the positive parenting program (Triple P) level 3 versus care as usual provided by the preventive child healthcare (PCH). *BMC Public Health*, 10(131), 1471-2458.
- Spithoven, A. W. M., Bijttebier, P., Van Leeuwen, K., Goossens, L. (2016). Factor structure of parenting behaviour in early Adolescence. *Journal of Adolescence*, 53, 91-94.
- United Nations Office on Drugs and Crime [UNDOC], Vienna (2009). *Guide to implementing family skills training programmes for drug abuse prevention*. New York: United Nations.
- Van Mourik, K., Crone M.R., Pels, T.V.M., & Reis R. (2016). Parents' beliefs about the cause of parenting problems and relevance of parenting support: Understanding low participation of ethnic minority and low socioeconomic status families in the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 61, 345-352.
- Wallenius, M., Rimpela, A., Punamaki, R. L., & Lintonen, T. (2009). Digital game playing motives among adolescents: Relations to parent-child communication, school performance, sleeping habits, and perceived health. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 463-474.
- Webster-Stratton, C. (1998). Preventing conduct problems in head start children: Strengthening parenting competencies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 66(5), 715-730.
- Wittkowski, A., & et al (2015). Enhancing maternal and infant wellbeing: study protocol for a feasibility trial of the Baby Triple P Positive Parenting programme for mothers with severe mental health difficulties. *the imagine study*, 19(1), 479-485. <https://doi.org/10.1186/s13063-018-2869-z>.
- World Health Organization (2009). Preventing violence through the development of safe, stable and nurturing relationships between children and their parents and caregivers. *Series of briefings on violence prevention*.

Yusuf, o., Gonka, o., & Aynur, A. P. (2018). The effects of the triple P-positive parenting program on parenting, family functioning and symptoms of attention-deficit/hyperactivity disorder. A randomized controlled trial. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, <https://doi.org/10.1080/24750573.2018.1542189>.

